

Att svära i kyrkan

TJUGOFYRA RÖSTER

OM EVIG TILLVÄXT

PÅ EN ÄNDLIG PLANET

Röst 15: Pernilla Hagbert

(RED)

Kapitelvis publicering

Detta är ett av tjugofyra dokument som tillsammans utgör hela innehållet i antologin *Att svära i kyrkan – Tjugofyra röster om evig tillväxt på en ändlig planet* och som under vintern och våren 2014-2015 kommer att publiceras på bland annat Steg3:s webbsida (www.steg3.se)

Samtliga pdf-filer får utan restriktioner spridas och kommer att finnas tillgängliga på:

www.tillvaxtreflektera.se/att-svara-i-kyrkan/pdf

Så länge lagret räcker kan den som pocketbok köpas hos bland annat de större nätbokhandlarna. Och som e-bok lär den överleva sin pappers dito.

Som utbildad arkitekt jobbar jag för närvarande som doktorand vid institutionen för Arkitektur på Chalmers. Projektet jag är del av utvecklar framtidens hem i en globaliserad era, där fokus ligger på ny teknologi, material och strukturella/rumsliga lösningar som på ett radikalt sätt minskar resurs- och energianvändandet.

Min forskning undersöker begreppet hem i förhållande till ett allt mer påtagligt globalt resursperspektiv, med syftet att utveckla och förmedla kunskap som bidrar till skapandet av (mer) holistiskt hållbara levnadsmiljöer. Mycket av mitt arbete och intresse rör miljö- och rättviseaspekter på hur vi bygger, samt design som aktivism.

Alternativa byggprocesser och bostadsfrågor har präglat mina tidigare erfarenheter. Detta har allt mer övergått i ett ifrågasättande av det paradigmet inom byggindustrin och just bostadssektorn som fortsätter att förespråka marknadsmässiga lösningar på de stora samhällsproblem industrin själv haft stor del i att skapa och eskalera.

Pernilla Hagbert

Den gröna byggbranschens paradox

Alla sektorer i samhället står inför stora omställningar om vi ska möta målen för en hållbar utveckling. Detta gäller inte minst byggindustrin och bostadsbranschen. Till stor del baseras en expansion av bostadsbyggandet både på en konstant växande efterfrågan och på ett bokstavligt talat växande byggnadsbestånd. Man menar att det med energieffektivisering och ny teknik går att minska bostadssektorns miljöpåverkan. Genom att sätta sin tilltro till ”grön tillväxt” missar man dock ett helhetsperspektiv och chansen att radikalt förändra hur vi skapar hållbara boendemiljöer.

Ett grönt samhällsbygge

Hur bygger vi ett samhälle där allt knappare resurser ska delas mellan allt fler i en växande värld? Strategin har länge varit att lägga beslag på så mycket som möjligt i form av mark och naturresurser för att bygga ”den goda staden”. Detta är inte bara kortsiktigt utan bortser också från såväl rättviseperspektiv som ekologiska begränsningar i en allt mer polariserad bostadsmarknad.

Begreppet hållbar utveckling används idag brett och har kommit att innefatta en rad olika tolkningar; alltifrån politiska, emotionella eller religiösa innebörder till olika pragmatiska tillvägagångssätt för att möta utmaningarna med en global utveckling inom definitiva ekologiska ramar. Dagens politiska diskussion fokuserar i allt högre

grad på att kombinera en önskan om tillväxt med miljöbevarande och samhällligt välstånd. I byggbranschen återfinns samma tankar i termen ”grönt byggande”, där en expansion av marknaden ses som en förutsättning för övergången till minskad resursanvändning och hälsosammare boendemiljöer. Minst sagt paradoxalt om man med detta menar en absolut reduktion av miljöpåverkan och inte bara en relativ förbättring.

Både på lokal och global nivå baseras målet om en socialt och miljömässigt god förvaltning på att samtliga sektorer verkar för detta. Byggbranschen – och en stor mängd stödande sektorer – bidrar väsentligt till den miljöförstörelse och resursutarmning som det moderna samhället står för. Därutöver har den byggda miljön betydande sociala och ekonomiska konsekvenser (Sev, 2009). I kontrast till detta framträder en växande medvetenhet inom branschen, något som speglas i ett till synes ökat investeringsintresse för hållbart bostadsbyggande.

Framförallt diskussionen kring just ”hållbart” eller ”grönt” byggande antyder en tro på att det går att bygga bostäder med en lägre inverkan på global klimatförändring (Lovell, 2004). Antagandet att framtiden är urban ifrågasätts sällan, och istället går idén om den hållbara, tätastaden på export. En minskad miljöpåverkan anförs parallellt med krav på ökad tillväxt. Detta genom kontinuerlig urban exploatering samt en växande marknad för eko-effektiva produkter och processer. Att främja ett marknadsdrivet miljömässigt bostadsbyggande är dock kantat av hinder när olika intressen och perspektiv kolliderar.

En paradoxal väg

Det finns en omedelbar motsägelse i att påstå sig vilja bevara till exempel ekosystemtjänster samtidigt som man försöker utveckla konsumtion inom bostadssektorn, om ”utveckla” i detta sammanhang är synonymt med att öka (vilket påpekas av bland andra Huesemann & Huesemann, 2008). Bostadsbranschen bidrar i form av arbetsgivare och samhällsbyggare till vad som räknas som produktivitet och stärkt regional utveckling. Detta innebär dock också att branschen måste spela en aktiv roll när det gäller att etablera en hållbar, rättvis bostadsmarknad samt att skapa socialt kapital (Jensen et al., 2012), bortom monetär avkastning.

Tron på att teknologi kan lösa alla nuvarande och framtida problem och att ekonomisk tillväxt kan frikopplas från resursanvändning och avfallsgenerering är speciellt stark inom byggbranschen. Det samhällsansvar som berör komplexa frågor såsom rättvisa, medborgarinflytande och stärkandet av sociala relationer är mycket svårare att fastställa och därmed utvärdera i en kvartalsrapport.

Ekonomisk tillväxt kan kort och gott ses som en ökning i ekonomisk aktivitet, vilket i sin tur ofta av slentrian anses vara en förutsättning för en förbättrad välfärd. Eller i det här fallet, skapandet av bättre, ”grönare” levnadsmiljöer. Utifrån detta har ekonomisk tillväxt – om än ett medel för att förbättra välfärden – kommit att bli ett mål i sig självt. Denna förvirring mellan medel och mål har resulterat i en minst sagt paradoxal situation. Å ena sidan så görs ansträngningar för att reducera

materialflöden och miljöpåverkan inom byggbranschen. Å andra sidan används BNP fortfarande som en representation för välfärd och livskvalitet. Detta antyder ett upplevt behov av fortsatt ekonomisk tillväxt och därmed även en drivkraft för en ökad resursutvinning. Det finns en tydlig konflikt mellan målet ekonomisk tillväxt inom branschen och målet att bevara eller förbättra jordens miljöförutsättningar. Den allmänna lösningen på denna paradox ges i effektivisering.

Kritiker av en tillväxtbaserad hållbar utveckling menar att enbart effektivitet och teknologi inte är tillräckligt för att lösa nutida och framtida utmaningar (Huesemann & Huesemann, 2008). Exempelvis pekar Graham Turner (2008) på att historiska data de senaste 30 åren antyder att världen för närvarande utvecklas enligt ett ”business as usual”-scenario och att detta kommer leda till en kollaps av systemet ungefär halvvägs in på 2000-talet. Dagens tillväxtstrategier erkänner helt enkelt inte att ändliga och absoluta ekologiska begränsningar innebär begränsningar även för tillväxt. Därmed missar man behovet av en radikal förändring av människors krav på jordens resurser, där våra boendemiljöer utgör en nyckelfråga.

Bostadsutveckling

Den generella utvecklingen under 1900-talets andra hälft ledde till en högre bostadsstandard per capita, räknat i såväl yta som materiell standard och komfort. Med en nuvarande trend av minskande hushållsstorlekar, stora ytor per capita och en önskan om högre standard

ökar det individuella resursbehovet. För singelhushåll innebär detta i flera avseenden en större resurs- och energiförbrukning jämfört med de hushåll där funktioner delas av flera.

Kopplat till den i stort ideologiska diskussionen kring trångboddhet, boendeyta, material, utrustning i hemmet och infrastruktur, har bostadsutvecklingen varit en fråga för regler och normer inom branschen det senaste århundradet. Detta har självfallet lett till stora förbättringar avseende hälsa och miljö, men har inte alltid varit okomplicerat i framställningen som ”progression” från Lubbe Nordströms Lort-Sverige, via miljonprogram till teppanyakihällar. Uppenbart i bostadsmarknadens fluktueringar är även att föreställningen om bostadsutveckling inte bara relaterar till en fortsatt förbättring av boendemiljöer. Det inbegriper också spekulation i bostaden som en vara likt andra. Den senaste ekonomiska turbulensen belyser det ömsesidiga beroendet mellan finanssystem och bolånestrukturer. Bostaden som mänsklig rättighet hamnar i dessa sammanhang naturligtvis i skuggan, men även de miljömässiga följderna av dagens spekulativa ”idealhem”. Graden av hushållens skuldsättning i relation till disponibel inkomst har ökat i alla de nordiska länderna under de senaste två årtiondena, med stigande reella och nominella bostadspriser (Boverket, 2010). I Sverige har produktionskostnaden per kvadratmeter för lägenheter i flerfamiljshus samtidigt nästan fördubblats under det senaste decenniet (SCB, 2012).

Att bygga hållbart

Genom förbättrad byggpraxis söker bostadsbranschen minska sin miljöpåverkan och förväntas ta ett större socialt ansvar. Att gå bortom tekniska lösningar anses allt mer relevant och borde vara en viktig, om än ofta förbisedd, uppgift i ett industriperspektiv där hållbarhetsåtgärder idag främst rör ”clean-tech” och eko-effektivitet såväl i byggprocessen som i färdigställda bostäder (Jensen et al., 2012).

En viktig komponent i utvecklingen av hållbara praktiker i hemmet är att se hushåll inte bara som enheter eller konsumenter, utan också som aktiva subjekt och bidragande aktörer (Strengers, 2009). På så sätt möjliggörs också utvecklingen av ett starkare socialt kapital.

Ansvar att förklara hur ekvationen ska lösas med ”grönt byggande” ligger till stor del på byggbranschen, som bidrar till produktiva sektorer och tillväxt men också till resursutarmningen. Bostadssektorn exemplifierar den generella paradoxen med att upprätthålla livsuppehållande resurser samtidigt som man försöker utveckla – i betydelsen expandera – konsumtionen inom bostadsmarknaden.

Med kommunala och nationella riktlinjer som framförallt verkar för minskad energiförbrukning har byggindustrin svarat med nya produkter och processer för energieffektivt byggande. Bortsett från generella bekymmer kring rekyleffekter (ökad effektivitet ger lägre kostnader som leder till ökad konsumtion) är de till stor del missriktade. En ny studie visar att den mest signifikanta faktorn för utjämnandet av energianvändning i

norska hushåll under de senaste två decennierna är den långsammare ökningen av bostadsyta per capita, jämfört med de föregående 20 åren (Hille et al., 2011). Även om satsningar på energieffektivisering har bidragit till viss del, är det faktum att den totala bostadsytan inte växer i samma takt som befolkningen en huvudsaklig förklaring. Underliggande faktorer såsom demografiska förändringar, ökade boendekostnader och skiftande boendepreferenser anges ligga bakom denna trend. Detta pekar igen på att branschens medel, eller till och med mål, i strävan efter hållbarhet baseras på en skev befintlig systemförståelse, inte en vilja att mer eller mindre radikalt förändra förutsättningarna för hur vi bygger bättre boendemiljöer.

Från ett hållbart stadsplanerings- och boendeutvecklingsperspektiv framstår kvalitativa, attraktiva och smarta ytor, där funktioner – och därmed även energi- och resursförbrukning – delas snarare än individualiseras, som nödvändiga. Detta för att utmana trenden med större bostadsytor, högre materiella anspråk samt en ökande andel singelhushåll. Hinder för detta kommer från flera sidor. Vinstmaximering i en allt dyrare byggprocess innebär att byggherrar inte anser att de har råd att bygga ytor som inte direkt kan hyras ut eller säljas. Från ett energiperspektiv anses en fördelning av resursförbrukning per lägenhet vara i linje med ekologisk modernisering. Man försöker då undvika att värma upp delade utrymmen med en mer odefinierad känsla av ägandeskap, där energi- och resursförbrukning inte belastar enskilda lägenheter.

Slutligen

Försäljningen av ”gröna” eller ”miljövänliga” bostäder förlitar sig på en retorik där man påstår sig möjliggöra en hållbar livsstil utan att radikalt utmana det nutida resursintensiva boendeidealet. Om de miljövänligt annonserade konceptboenden som produceras bebos glest per kvadratmeter, eller byggs långt ifrån service och kollektivtrafik, kan den totala miljöpåverkan fortfarande vara likvärdig eller högre än för en konventionell byggnad.

Möjligheter att bygga bostäder som ökar det sociala kapitalet, utan att bidra till en ökad konsumtion inom bostads- och hemmarknaden, ligger i lokalt engagemang, hemkänsla och kollektivt resursanvändande till skillnad från individualiserade och decentraliserade resurser och funktioner. Ett viktigt verktyg för att nå de boende är upplåtelseformen och de finansieringsmekanismer som tillhandahålls. Alternativa boendeformer och finansieringsstrukturer kan användas för att stödja resurseffektivt boende och stimulera lokalt engagemang. Ett alternativ återfinns i till exempel kooperativa hyresrätter och byggemskaper. I Sverige är dessa typer av projekt fortfarande relativt få. Ett sätt att möta ett ökat tryck och högre krav kan vara att möjliggöra grupperingar och skapandet av forum för samarbete, där byggherrar och boendegrupper engagerar sig från ett tidigt skede i byggprocessen.

En paradox finns även i att stora ”gröna” projekt gagnar byggjättarna och tränger ut mindre byggföretag. De senare skulle kunna arbeta närmare grannskapet och bi-

dra till en mångfald i arkitektoniskt uttryck, byggnadstypologi, lägenhetsstorlekar, upplåtelseformer och boendegrupper. Branschen måste kunna tillhandahålla bostäder utan att avsevärt öka materialflöden, ta in fler ändliga resurser eller producera mer avfall än vad naturen kan ta upp. Exempel finns i ”cradle to cradle-system”, utökade satsningar på smart renovering av vårt stora befintliga bostadsbestånd eller omställning till tjänstebaserade lösningar som är arbetsintensiva, men där nya materialtillskott kan minimeras. Här behöver mycket göras, och det krävs fler företag som vågar satsa på att bygga upp dessa system.

För att uppnå goda lösningar inom bostadssektorn behövs ett helhetsperspektiv på hållbar utveckling, där sociala och kulturella dimensioner inkluderas. Detta måste också innefatta ett systemtänkande på olika nivåer för att minimera rekyleffekter och förhindra att enskilda intressen motverkar en god helhetslösning. Det finns ett behov för en justering mellan hur industri, politik och marknad upplever bostadsutvecklingen och vad som verkligen är hållbart. Detta går bortom det nutida resonemanget kring effektivitet och skulle flytta fokus till vad som är lämpligt, tillräckligt eller helt enkelt ”lagom”. Kanske ett nytt modeord att integrera i ett hållbart samhällsbyggande, bortom gröna illusioner?

Referenser

- Boverket (2010). *Bostadsmarknaderna i Norden och regionalt*. Karlskrona: Boverket.
- Hille, J., Simonsen, M., & Aall, C. (2011). *Trender og drivere for energibruk i norske husholdninger. Rapport til NVE*. Sogndal: Vestlandsforskning.
- Huesemann, M. H., & Huesemann, J. A. (2008). Will progress in science and technology avert or accelerate global collapse? A critical analysis and policy recommendations. *Environment, Development and Sustainability*, 10(6), 787-825.
- Jensen, J. O., Jørgensen, M. S., Elle, M., & Lauridsen, E. H. (2012). Has social sustainability left the building? The recent conceptualization of "sustainability" in Danish buildings. *Sustainability: Science, Practice, & Policy*, 8(1), 94-105.
- Lovell, H. (2004). Framing sustainable housing as a solution to climate change. *Journal of Environmental Policy & Planning*, 6(1), 35-55.
- SCB (2012). *Bostads- och byggnadsstatistisk årsbok 2012*. Örebro: SCB-Tryck.
- Sev, A. (2009). How can the construction industry contribute to sustainable development? A conceptual framework. *Sustainable Development*, 17(3), 161-173.
- Strengers, Y. (2009). *Bridging the divide between resource management and everyday life – Smart metering, comfort and cleanliness*. Doktorsavhandling. Melbourne: RMIT University.
- Turner, G. M. (2008). A comparison of The Limits to Growth with 30 years of reality. *Global Environmental Change*, 18(3), 397-411.